

Op weg naar veerkrachtig herstel

TRA 2021/81

Column

Dr. S. Bekker

Februari 2021 is de Europese herstel- en veerkrachtfaciliteit opgericht, ook wel het herstellfonds genoemd. Lidstaten kunnen plannen indienen, waarmee ze voor subsidies en leningen in aanmerking kunnen komen. Nederland is nagenoeg het enige land dat nog geen plan indiende bij de Europese Commissie. Demissionair Minister van Financiën Hoekstra vindt dat het nieuwe kabinet de ruimte moet hebben om zelf een plan te maken, temeer omdat het niet alleen over investeringen gaat, maar ook over hervormingen. Wel is er alvast een ambtelijke verkenning gestart. Hoewel uitstel begrijpelijk is, kan het ook een handige manoeuvre zijn om moeilijke discussies over lastige hervormingen vooruit te schuiven. Tegelijkertijd blijven belangrijke vraagstukken als arbeidsmarkt en sociaal beleid onbesproken en zitten kernadviezen in de wachtkamer, zoals die van de Commissie-Borstlap en het ontwerpadvies van de SER. Er is echter een breekijzer: de verwachting van de Europese Commissie dat het maatschappelijke middenveld betrokken wordt bij het opstellen van een nationaal plan voor hervorming en veerkracht.

In totaal heeft de EU 750 miljard euro aan leningen en subsidies te verdelen. Voor Nederland is er zes miljard euro gereserveerd. Om in aanmerking te komen voor leningen en subsidie moet aan een groot aantal voorwaarden worden voldaan. Een nationaal plan moet zes Europese pijlers ondersteunen: de groene transitie; de digitale transformatie; intelligente, houdbare en inclusieve groei; sociale en territoriale cohesie; gezondheid en economische, sociale en institutionele veerkracht; beleid voor de volgende generaties. Voor de groene en digitale transitie zijn er zelfs bestedingsminima opgesteld. Ten minste 37% van de gelden moet besteed worden aan het klimaat en minimaal 20% aan digitalisering. Daarnaast moeten lidstaten hervormingen doorvoeren die op korte termijn herstel van de Covid-19 crisis bevorderen, en op lange termijn de economie veerkrachtig maken. Welke hervormingen dat zijn, kunnen lidstaten teruglezen in de per land gespecificeerde aanbevelingen van 2019 en 2020, die voor de toegang tot het herstellfonds leidend zijn.

De voortgang die landen maken met het invoeren van hervormingen en de effecten daarvan, wordt nauwkeurig bijgehouden. Daarvoor worden bestaande instrumenten gebruikt van het Europees Semester. Dat is een jaarlijkse coördinatiecyclus van beleid op het gebied van economie, begroting, werkgelegenheid en sociale zaken. Er bestaat een groot verschil tussen de eerdere cycli van het Europees Semester en de huidige evaluatie van de uitvoering van de nationale plannen. Mede dankzij Nederland zijn er voorwaarden verbonden aan leningen en subsidies. Als deel van de 'vrekke vier' heeft Nederland erop gehamerd dat lidstaten zonder 'verstandige' hervormingen geen geld krijgen.

Interessant is om te kijken welke hervormingen de Europese Commissie voor Nederland in gedachten heeft. De landenspecifieke aanbevelingen zijn te lezen als een samenvatting van alle gevoelige dossiers die Nederland kent: arbeidsmarkt, woningmarkt, innovatiebeleid, faciliteiten voor brievenbusbedrijven en witwaspraktijken. Het is een duizelingwekkende opdracht die doorgeschoven wordt naar het volgende kabinet. Wat betreft arbeidsmarkt en sociaal beleid wordt de tweede pijler van het pensioenstelsel genoemd, een stelsel dat volgens de Commissie transparanter, intergenerationeel eerlijker en schokbestendiger moet worden. Daarnaast dient Nederland beleid te voeren dat het beschikbare inkomen van huishoudens verhoogt, bijvoorbeeld door lonen te laten groeien. Er moeten minder prikkels komen voor zelfstandig ondernemerschap en de toegang tot adequate sociale bescherming moet verbeterd worden. Ook moet schijnzelfstandigheid worden aangepakt. Het beleid voor levenslang leren moet versterkt worden, in het bijzonder voor personen aan de rand van de arbeidsmarkt en voor inactieven. Het personeelstekort in de gezondheidszorg moet worden aangepakt. Daarnaast moeten de effecten van de crisis op de werkgelegenheid en de sociale staat van Nederland beperkt worden. Ga er maar aanstaan. Maar ja, zonder hervormingen geen geld.

Terug naar het breekijzer: de verwachte betrokkenheid van het maatschappelijke middenveld. Deze verwachting, of zelfs eis, stuurt aan op vroegtijdige en serieuze betrokkenheid bij het opstellen van hervormingsplannen. Nederland moet uiterlijk rond de zomer van 2022 een plan indienen om geen geld mis te lopen. Er zal dus haast gemaakt moeten worden met het inrichten van een degelijk consultatieproces. Hoekstra heeft al laten weten de Tweede Kamer opnieuw te informeren over het opstellen van het nationale herstelplan als er op 1 oktober 2021 nog geen duidelijkheid is over de formatie. Hier en daar leveren partijen wel ideeën aan, zoals de FNV die onder meer vraagt om te investeren in een nationaal fonds voor werk-naar-werktrajecten. Ook Kamerleden hebben ideeën voor bestedingen aangedragen. Maar het formuleren van ideeën is iets anders dan een gedegen consultatieproces. Een werkdocument van de Commissie vraagt om gedetailleerde informatie van de regering over wie zij geconsulteerd heeft en op welke manier deze consultatie plaatsvond, bijvoorbeeld tijdens een congres dan wel in een bipartiete of tripartiete setting. Ook moet worden uitgelegd wanneer de consultatie plaatsvond (vroeg in het besluitvormingsproces of juist (te) laat) en of de consultatie het brede plan betrof of slechts een onderdeel daarvan. Daarnaast verwacht de Commissie uitleg over de betrokkenheid van actoren in de implementatie van plannen. De Commissie heeft plannen van sommige andere landen al eens teruggestuurd naar de tekentafel. Een ambitieus en breed gedragen voorstel is dus een vereiste.

Het vooruitschuiven van een concreet plan verkort de tijd voor serieuze consultatie. Dat is jammer, ook omdat veel partijen, zoals de sociale partners in de SER, geadviseerd hebben over de toekomstige arbeidsmarkt. Misschien moet het maatschappelijke middenveld niet langer wachten op de voltooiing van de formatie en zelf een plan schrijven voor herstel en veerkracht op basis van consensus over verbetering van de kwaliteit van arbeid en samenleving. Dit zou bijvoorbeeld kunnen in SER-verband, op basis van het ontwerpadvies over de toekomstige arbeidsmarkt, het rapport van de Commissie-Borstlap en analyses van de planbureaus. Interessant zijn ook de aanbevelingen van de OESO, de EU en de VN om te komen tot een welzijnseconomie, waarin individueel welzijn en sociale vooruitgang belangrijke pijlers zijn voor een gezonde economie. Dan kan het nieuwe kabinet profiteren van een breed gedragen plan dat al af is als het aantreedt en daarmee de weg naar veerkrachtig herstel inslaan.